

JAUNIEŠU PILSONISKĀ LĪDZDALĪBA DEMOKRĀTISKĀ SABIEDRĪBĀ

2021

Federālā Ārlietu ministrija

Atklātības
Fonds

Sabiedrība par atklātību — Delna ir starptautiskās pretkorupcijas organizācijas *Transparency International* Latvijas nodaļa. Delna ir Latvijas vadošā nevalstiskā pretkorupcijas organizācija. Delnas mērķis ir veidot atklātu, taisnīgu un demokrātisku sabiedrību, kas ir brīva no korupcijas politikā, valsts un privātajā sektorā, kā arī personu savstarpējās attiecībās.

Autori: "Sabiedrība par atklātību — Delna". Šīs publikācijas saturs atspoguļo tikai autoru viedokli un ir viņu atbildība. Ir izdarīts viss iespējamais, lai pārbaudītu šajā ziņojumā iekļautās informācijas pareizību. Uzskatām, ka 2021. gada decembrī visa informācija bija pareiza. Tomēr Delna nevar uzņemties atbildību par sekām, ko rada šā dokumenta izmantošana citiem mērķiem vai citos nolūkos.

Šis materiāls ir sagatavots projekta "Skolēnu līdzdalības tīkls" ietvaros, ko finansē Vācijas Federālā Ārlietu ministrija un Atklātības fonds. Par saturu atbild "Sabiedrība par atklātību – Delna".

Federālā Ārlietu ministrija

© 2021 *Sabiedrība par atklātību – Delna*. Visas tiesības paturētas. Daļēja vai pilnīga izmantošana ir atļauta, ja tiek norādīta atsauce uz Delnu un, ja šāds daļēji vai pilnīgi reproducēts dokuments netiek pārdots vai iekļauts pārdotos darbos. Ja tiek pielāgots vai mainīts oriģinālais saturs, jālūdz rakstveida atļauja Delnai.

www.delna.lv

SATURA RĀDĪTĀJS

Ievads.....	1
Jauniešu iesaiste pilsoniskajās aktivitātēs – kāpēc tas ir svarīgi.....	2
Kas ir pilsoniskā aktivitāte.....	2
Kādēļ pilsoniskā aktivitāte ir nozīmīga.....	3
Pilsoniskās aktivitātes veidi un formas.....	4
Jauniešu iespējas būt pilsoniski aktīviem.....	5
Kāda ir Latvijas jauniešu pilsoniskā aktivitāte	7
Līdzdalība mācību saturā	8
Delnas rekomendācijas jauniešu iesaistei pilsoniskajās aktivitātēs.....	9
Papildu resursi.....	10

levads

“Sabiedrība par atklātību – Delna” (turpmāk – Delna) no 2021. gada 15. maija līdz 2021. gada 31. decembrim īstenoja projektu “Skolēnu līdzdalības tīkls”. Projekta galvenais mērķis bija stiprināt skolu kapacitāti un zināšanas, iesaistot skolēnus lēmumu pieņemšanā savās skolās un pašvaldībās, sniedzot priekšzināšanas tajā, kā uzraudzīt lēmumu izpildi un prasīt atklātību.

Projekta uzdevums bija iepazīstināt skolēnus ar lēmumu pieņemšanas un izpildīšanas procesiem viņu skolās un pašvaldībās, kā arī piešķirt viņiem lielāku lomu savu skolu budžeta noteikšanā, īstenojot arī skolu līdzdalīgās budžetēšanas projektu. Šī iniciatīva bija nākamais solis skolu integritātes (godprātības) stiprināšanā un skolēnu iesaistē pilsoniskajās aktivitātēs. Delnas 2020. gada nogalē īstentā iniciatīva “Īsteno savu ideju skolā” bija pamats šī projekta tālākai attīstībai arī 2021. gadā.

Projekta ietvaros Delna strādāja ar skolu jaunatni, lai sasniegtu projekta primāro mērķi par skolu kapacitātes stiprināšanu, iesaistot skolēnus, kā arī veica pētniecību par jauniešu līdzdalību, analizējot aktuālos pētījumu datus un atziņas.

Ikviens projekta dalībnieks atzina projekta ideju par aktuālu un vērtīgu, tāpat arī liela

daļa no skolām turpinās projekta idejas un veicinās jauniešu līdzdalību ikdienā. Projekta norise un rezultāti viennozīmīgi liecina par to, ka motivācija veicināt jauniešu līdzdalību skolu vidē ir. Vienlaikus dažādu pētījumu dati par situāciju liecina, ka jauniešu līdzdalības rādītāji Latvijā kopumā ir vāji.

Lai jaunieši varētu īstenot līdzdalību, viņam jāapzinās savas intereses un vērtības, jāpiemīt konkrētām zināšanām un prasmēm. Katram no šiem komponentiem ir ļoti būtiska loma, un tiem jā rezultējas uzņēmībā rīkoties. Rīcībai savukārt jābūt tādai, lai uzlabotu sabiedrības dzīvi un risinātu reālās dzīves problēmas. Lai sasniegtu šo rezultātu vajadzīgs laiks, darbs un atbalsts. Pozitīvais aspekts ir tajā, ka mums ir pieejams atbalsts un sadarbojoties var sasniegt šo rezultātu efektīvāk. Tamdēļ būtiski ir sīkāk apskatīt iemeslus, kādēļ Latvijā ir svarīgi domāt par līdzdalību, kas vispār ir līdzdalība, kā tā izpaužas un kā varam veicināt jauniešu līdzdalību.

Jauniešu iesaiste pilsoniskajās aktivitātēs – kāpēc tas ir svarīgi

Eurobarometra 2019. gada aptauja liecina, ka 75% Eiropas jauniešu bija iesaistīti kādā organizētā kustībā, vairāk nekā septiņi no desmit jauniešiem bija balsojuši vietējās, valsts vai Eiropas Savienības vēlēšanās, un viena trešdaļa iepriekšējos 12 mēnešos bija iesaistījušies organizētās brīvprātīgās darbībās.¹ Tomēr, kamēr jauniešu dalība politiskajās vēlēšanās ievērojami pieaug, jaunieši joprojām retāk iesaistās tradicionālajos līdzdalības veidos.²

Neraugoties uz Eiropas salīdzinoši augsto kopējo jauniešu pilsoniskās iesaistes līmeni, Latvijas statistika ir citādāka – tikai 17% jauniešu iesaistās nevalstisko organizāciju darbībā, 19% apmeklē jauniešu centrus, 22% iesaistīti jaunatnes organizācijās un 24% jauniešu projektos.³

Dati norāda uz to, ka Latvijā jauniešu iesaiste pilsoniskajās aktivitātēs ir ļoti zema. Tas norāda uz nepieciešamību pēc dziļākas situācijas analīzes, kā arī mērķtiecīgāka darba iesaistot jauniešus pilsoniskajās aktivitātēs.

KAS IR PILSONISKĀ AKTIVITĀTE

Pilsoniskās aktivitātes var tikt saprastas kā darbības, kas tiek īstenotas ar mērķi radīt izmaiņas sabiedrībā, tostarp, attīstot prasmes, zināšanas un motivāciju, kas nepieciešama, lai panāktu kādas vēlamās izmaiņas. Iesaistoties pilsoniskajās aktivitātēs un esot aktīvam, cilvēkam ir iespējas uzlabot savu un savas kopienas ikdienu, tā iestājoties pret netaisnību un/vai kaitniecību. Pilsoniskā aktivitāte ir arī iespēja parādīt sev un citiem, ka manai darbībai un viedoklim ir nozīme.

Starp pētniekiem nepastāv vienots skatījums, kā definēt pilsonisko aktivitāti. Skatot to kā kolektīvu rīcību tiek pieņemts, ka šāda pilsoniskā aktivitāte, jeb pilsoniskā iesaiste visbiežāk izpaužas kā sadarbība jeb kopīga rīcība, lai uzlabotu apstākļus civilajā sfērā. To definējot, vairums pētnieku uzsver "pilsoniskuma" politisko aspektu, kas paredz, ka aktivitātes tiek īstenotas ne vien kolektīvi, bet tās ir tieši politiskas.⁴ Proti, ar pilsonisko aktivitāti tiek saprastas arī tādas aktivitātes, kas tiek īstenotas individuāli. ASV politologs Roberts Putnams (Robert D. Putnam), apskatot pilsoniskās aktivitātes, lielāku lomu vērs tieši uz "iesaistīšanos". Viņš pilsonisko aktivitāšu kontekstā lomu piešķir visām aktivitātēm – sākot ar avīžu lasīšanu, politisko līdzdalību, dalību vēlēšanās, aktivitātēm sociālajos tīklos utt. Šāda pilsoniskās aktivitātes izpratne tiek cieši saistīta ar funkcionējošu demokrātiju

1 Eurobarometra Zibaptauja 478 "Kā veidot spēcīgāku, vienotāku Eiropu? Jauniešu viedokļi"; aptauja jauniešiem vecumā no 15 līdz 30 gadiem; marts 2019. Pieejams: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2224>

2 Youth Participation Strategy, SALTO Participation & Information Resource Center; Pieejams: https://www.salto-youth.net/downloads/4-17-4089/20200929_ParticipationStrategy_Online_Final_02.pdf

3 Jauniešu labbūtnības pētījuma Baltijas valstīs ziņojums, 2019, 16.lapa; Pieejams: https://youthpitstop.com/app/uploads/2019/02/Well-being-of-Young-People-in-the-Baltic-States_2018_LATVIA.pdf

4 Journal Human Affairs. (2012) Joakim Ekman, Erik Amna. Political participation and civic engagement: Towards a new typology. P. 285 Pieejams: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.2478/s13374-012-0024-1/html>

un tirgus ekonomiku.⁵

Autori Ričards Adlers (Richard P. Adler) un Džūdijs Gogina pilsonisko aktivitāšu pamatā izvirza aktīvu pilsoni, kurš "piedalās kopienas dzīvē ar mērķi uzlabot apstākļus citiem vai arī, lai palīdzētu veidot kopienas nākotni".⁶ Savukārt Mihaels Dela Kalpini (Michael Della Calpini) pilsoniskās aktivitātes skata plašāk – ar tām tas saprot aktivitātes sākot ar brīvprātīgā darba veikšanu līdz pat iesaistei vēlēšanās.⁷

Lai arī nepastāv vienota definīcija, kas ir pilsoniskās aktivitātes, tomēr kopumā var teikt, ka tās ir darbības, kuras indivīds veic, lai uzlabotu esošo situāciju sabiedrības vai kādas kopienas ietvaros.

Būtiski ir apzināties pilsoniskās iesaistes nozīmīgumu. Ir ļoti svarīgi, lai cilvēki ir pilsoniski aktīvi, jo pilsoniskās aktivitātes, iesaiste kopīgu jautājumu risināšanā, kā rezultātā tiek panāktas konkrētas izmaiņas, ir viena no demokrātijas būtiskām sastāvdaļām. It īpaši tā ir svarīga jauniešu vidū – gandrīz visi sabiedriskie jautājumi skar jauniešus un ietekmē to dzīvi – kā, piemēram, izglītība, veselības aprūpe, vide, migrācija u.c. sabiedriski nozīmīgas jomas. Jaunieši iesaiste pilsoniskajās aktivitātēs paver jaunas perspektīvas, tādējādi radot jaunas idejas konkrētu jautājumu risināšanai.⁸

KĀDĒĻ PILSONISKĀ AKTIVITĀTE IR NOZĪMĪGA

Var minēt vairākus svarīgus aspektus, kādēļ pilsoniskā aktivitāte ir nozīmīga:

- **Tas ir veids, kā uzlabot savstarpējās attiecības** – aktivitātēs iesaistītie cilvēki veido ciešākas attiecības savā starpā.
- **Tā veicina sociālo saliedētību** – kopienas locekļi attīsta uzticības, piederības un savstarpējās saiknes sajūtu.
- **Kopienas un sabiedrības uzlabošanās** – īstenojot noteiktas aktivitātes – iesaistoties brīvprātīgajā darbā un veicot citas aktivitātes, iesaistītās personas aktīvi strādā pie tā, lai uzlabotu apstākļus savā kopienā un sabiedrībā kopumā.
- **Izglītība** – iesaistoties pilsoniskajās aktivitātēs personas ir zinošākas un kompetentākas būtiskos to dzīvi ietekmējošajos jautājumos.
- **Labākas izpratnes veicināšana** – pilsoniskā iesaistīšanās iespējas var palīdzēt informēt sabiedrību par vietējiem notikumiem.
- **Izaugsmes un attīstības iespējas** – pilsoniskā iesaistīšanās var sniegt ieguldījumu kopienas (sabiedrības) attīstībā un panākt pārmaiņas.
- **Individuālās atbildības veicināšana** – iesaiste pilsoniskajās aktivitātēs mudina personas kļūt par plašākas kopienas daļu, un būt atbildīgiem par savu ieguldījumu šajā kopienā, kā arī tās uzlabošanu visu interesēs.

5 Journal Human Affairs. (2012) Joakim Ekman, Erik Amna. Political participation and civic engagement: Towards a new typology p.284 Pieejams: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.2478/s13374-012-0024-1/html>

6 Journal Human Affairs. (2012) Joakim Ekman, Erik Amna. Political participation and civic engagement: Towards a new typology. P. 285. Pieejams: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.2478/s13374-012-0024-1/html>

7 Journal Human Affairs. (2012) Joakim Ekman, Erik Amna. Political participation and civic engagement: Towards a new typology.

8 Why is youth civic engagement important? Pieejams: <https://circle.tufts.edu/understanding-youth-civic-engagement/why-it-important/>

- **Dzīves kvalitātes uzlabošanās** – kopienas locekļi var iesaistīties noteiktu jautājumu risināšanā, tos ietekmējot uzlabot sabiedrības dzīves kvalitāti kopumā.
- **Labākas valdības veicināšana** – pilsoniskā iesaiste ir būtiska funkcionējošai demokrātiskai valdībai. Lai demokrātija darbotos sekmīgi, tai ir nepieciešama sabiedrības līdzdalība. Tā pilsoņiem palīdz apzināties savas kopienas vajadzības, kā arī to, kā risināt konkrētas problēmas.⁹

Kā izriet no minētā, pilsoniskās aktivitātes sevī ietver gan individuālas, gan kolektīvas darbības, kuru mērķis ir radīt izmaiņas sabiedrībā, tādējādi uzlabojot apstākļus savai kopienai vai sabiedrībai kopumā. Aktivitātes var ietvert plašu darbības loku, kā vēlamās izmaiņas var tikt veicinātas. Tajās iesaistoties, kopienas un sabiedrības locekļi var panākt ne vien pārmaiņas, kas ir balstītas to interesēs, bet arī veicina savstarpēju uzticēšanos un veicina izglītību pār sabiedrībai būtiskiem jautājumiem.

PILSONISKĀS AKTIVITĀTES VEIDI UN FORMAS

Joahims Ekmans (Joakim Ekman) un Ēriks Amna (Erik Amna) aplūkojot pilsonisko aktivitāti jeb pilsonisko līdzdalību izdala divas pilsoniskās aktivitātes formas, to iedalot individuālajās un kolektīvajās līdzdalības formās. Individuālā līdzdalība tiek skatīta, kā darbība saistībā ar politiku un sabiedrības interesēm skarošiem jautājumiem, kas

izriet no personīgajām interesēm. Proti, tās ir aktivitātes, kas saistītas ar personīgajām interesēm par politiskiem un sabiedrības intereses skarošiem jautājumiem. Savukārt kolektīvā līdzdalības forma paredz, ka persona iesaistās kādas grupas darbībā, savas vērtības asociējot ar konkrētās grupas kopīgajiem mērķiem un vērtībām. Kā piemēram, tas var izpausties kā brīvprātīgais darbs kādā vietējā biedrībā, labdarības organizācijās ar mērķi palīdzēt citiem (ārpus ģimenes vai draugu loka).¹⁰

Praktiski pilsoniskā iesaiste var ieņemt dažādas formas un veidus, sākot ar individuālu brīvprātīgā darba veikšanu (kā piemēram, darbu zupas virtuvē) beidzot ar organizatorisku līdzdalību vēlēšanās. Aktivitātes var ietvert tiešu kādu problēmu risināšanu, sadarbību ar citiem sabiedrības locekļiem vai organizācijām, lai tiešā veidā atrisinātu noteiktu problēmu vai to risinātu kopā ar atbildīgajām institūcijām.¹¹

Daži no pilsoniskās līdzdalības veidiem ir:

Interesu aizstāvība ir aktivitāšu rīkošana ar mērķi aizstāvēt noteiktas idejas.

Pilsoniskā izglītošana ir zināšanu iegūšana, prasmju un attieksmju pilnveide par konkrētu kopieni, valdību, sociālajiem vai politiskajiem jautājumiem.

Brīvprātīgais darbs ir iesaiste darbā (bez atlīdzības), lai sniegtu labumu citiem vai savai kopienai.

"Servisa apmācība" ir jauniešu mācību mērķu sasaistīšana ar noteiktām kopienas vajadzībām, dodot iespēju pielietot savas

⁹ What is civic engagement? Definitions, examples, how tos, and more.

Pieejams: <https://simplystakeholders.com/civic-engagement-definition/>

¹⁰ Journal Human Affairs. (2012) Joakim Ekman, Erik Amna. Political Participation and civic engagement: Towards a new typology 292.p Pieejams: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.2478/s13374-012-0024-1/html>

¹¹ American psychological association. Civic Engagement.

Pieejams: <https://www.apa.org/education-career/undergrad/civic-engagement>

zināšanas, prasmes un attieksmes konkrētās kopienas problēmu risināšanā.

Līdzekļu vākšanas kampaņas organizē, lai piesaistītu resursus un līdzekļus labdarības organizāciju vai kādu citu organizāciju vārdā.

Politiskā iesaistīšanās paredz, ka cilvēks aktīvā un pasīvā veidā demonstrē savu politisko viedokli (piedaloties vai kandidējot vēlēšanās). Tāpat arī attīstot savas zināšanas un argumentācijas prasmes iesaistās debatēs, aizstāvot savu viedokli un oponentu citu viedoklim (publiskā un privātā informācijas telpā).¹²

Kā var secināt no augstāk minētajiem piemēriem, pastāv dažādi veidi, kā arī līdzdalības formas, kā jaunieši var iesaistīties pilsoniskajās aktivitātēs un esot aktīviem veicināt pārmaiņas, kas pozitīvi ietekmē visu sabiedrību. Šādas aktivitātes ietver plašu jomu un darbību spektru, kas nozīmē, ka pilsoniskā līdzdalība var būt samērā plašs darbību lauks.

JAUNIEŠU IESPĒJAS BŪT PILSONISKI AKTĪVIEM

Eiropā jauniešu līdzdalība ir un būs vērtība – 2022. gads ir Eiropas Jaunatnes gads, turklāt pilsoniskā līdzdalība, t. sk. jauniešu iesaistīšana, saiknes veidošana un iespēju veicināšana ir Eiropas Savienības jaunatnes stratēģijas 2019–2027 nozīmīgs fokuss.

Domājot par jauniešu pilsonisko aktivitāti Latvijā, būtisks ir jautājums par to, kādas iespējas jauniešiem paveras būt pilsoniski aktīviem, un kādi ir labās prakses piemēri.

Jaunatnes starptautisko programmu aģentūra ir organizācija, kas jauniešiem piedāvā plašas iespējas iesaistīties pilsoniskajās aktivitātēs. Tā ir Izglītības zinātnes ministrijas pakļautībā esoša iestāde, kas dibināta ar mērķi veicināt jauniešu aktivitāti un mobilitāti, kā arī līdzdalību jaunatnes brīvprātīgā darba, neformālās izglītības programmās un projektos. Jauniešu starptautisko programmu aģentūra ir viena no organizācijām, kas sniedz jauniešiem iespējas rakstīt projektus, izplata informāciju par to iespējām Eiropā, kā arī veicina pieredzes apmaiņu un konsultācijas par projektu rakstīšanu. Tā apkopojusi vairākus projektus, kas jauniešiem sniedz iespēju būt pilsoniski aktīviem.¹³

Jauniešu Saeima (www.jauniesusaeima.lv) ir viens no būtiskiem projektiem, kas jauniešiem vecumā no 15 līdz 20 gadiem dod iespējas kandidēt vēlēšanās, paust savu viedokli, aizstāvēt idejas un iepazīt tuvāk Saeimas darbu. Pirmā jauniešu Saeima savu darbību sāka 2011. gadā. Jaunieši var piedalīties diskusijās paužot savu viedokli, izkopjot diskusijas prasmes.¹⁴

Pašvaldību līmenī būtiska jauniešu iesaistes forma ir Jauniešu domes. Jūrmalā, Ventspilī, Dobelē, Cēsīs, kā arī citās Latvijas pilsētās ir izveidotas jauniešu domes, kuru mērķis ir jaunatnes interešu aizstāvību un vajadzību apmierināšanu. Piemēram, Valmieras Jauniešu dome sniedz iespēju jauniešiem vecumā no 13–25 gadiem iesaistīties pasākumu organizēšanā, iespējas realizēt savas idejas, diskutēt ar lēmumu

¹² Centre of civic engagement. Types of Civic Engagement. Pieejams: <https://civicengagement.illinoisstate.edu/faculty-staff/engagement-types/>

¹³ Jaunatnes starptautisko programmu aģentūra. Programmas, projekti u.c. sniegtās iespējas. Pieejams: <https://jaunatne.gov.lv/par-agenturu/programmas-projekti/eiropas-solidaritates-korpuss/>

¹⁴ Saeima Sabiedrības līdzdalība. Jauniešu Saeima. Pieejams: <https://www.saeima.lv/lv/sabiedrības-līdzdalība/jauniesu-saeima>

pieņēmejiem, lai aizstāvētu Valmieras jauniešu intereses.¹⁵ Dobeļē Jauniešu domē aktīvi darbojas 10–20 jauniešu. Domes mērķis ir veicināt jaunieši organizāciju savstarpējo sadarbību, pārstāvēt Dobeles jauniešu intereses valsts un pašvaldību institūcijās, rīkojot dažādus pasākumus (piemēram, talkas) un veicot citus pasākumus.¹⁶ Šie ir tikai divi piemēri par to, kā veiksmīgi darbojas jauniešu domes, veicinot jauniešu pilsonisko aktivitāti. Liela loma jauniešu pilsoniskās līdzdalības veicināšanā ir arī jauniešu centriem, kas izkopj jauniešu individuālās spējas un intereses.

Domājot plašāk par iespējām, kas ļauj jauniešiem būt pilsoniski aktīviem, vērts pieminēt brīvprātīgā darba veikšanas iespējas. Veicot brīvprātīgo darbu, jauniešiem paveras iespējas uzlabot apstākļus viņiem aktuālās sfērās. Kā, piemēram, Jaunatnes programmas aģentūras projekts "Eiropas solidaritātes projekts" sniedz iespēju personām vecumā no 18–30 gadiem piedalīties gan individuālā, gan grupu brīvprātīgajā darbā. Tā mērķis ir veicināt jauniešu un organizāciju iesaistīšanos pieejamos un kvalitatīvos solidaritātes pasākumos stiprinot solidaritāti un demokrātiju Eiropā un ārpus tās, risināt sociālās un humānās palīdzības izaicinājumus, īpaši sekmējot sociālo iekļaušanu.¹⁷

Tāpat būtiski atzīmēt mājaslapu www.brivpratigie.lv, kuras mērķis ir attīstīt brīvprātīgā darba iespējas, nodrošinot un koordinējot informācijas apmaiņu starp personām, kas vēlas veikt brīvprātīgo darbu un brīvprātīgā darba organizētājiem, kā arī nodrošināt, ka personas var pieteikties

brīvprātīgajam darbam. Savā Facebook izveidotajā lapā (<https://www.facebook.com/brivpratigie>) organizācija publicē brīvprātīgā darba veikšanas iespējas, kurām interesenti var atrast brīvprātīgā darba veikšanas iespējas un uzsākt brīvprātīgā darba veikšanu.

Tāpat arī **Eiropas Savienības māja un Eiropas parlamenta Birojs Latvijā** piedāvā dažādas iespējas, tajā skaitā, ir izveidota Eiropas vēstnieku skola.

Šis ir tikai dažas no iniciatīvām, kas jauniešiem sniedz iespējas būt pilsoniski aktīviem, apzināties gan individuālo, gan sadarbības lomu kopēju jautājumu risināšanā, kā arī veicina sociālā kapitāla veidošanos.

Delnas īstenotā projekta "Skolēnu līdzdalības tīkls" ietvaros iezīmējās divas būtiskas lietas. Pirmkārt, skolēnu līdzdalībai un projekta idejām ir pēctecība un atbalsts gan no skolēniem, gan no pedagogiem. Otrkārt, projekta ideju īstenošanā, kuras ir izstrādājuši paši skolēni, ir daudz labie skolēnu līdzdalības piemēri. Šeit dažas no idejām, kuras izstrādāja skolēni, lai savus skolas biedrus aktīvāk iesaistītu skolas un apkārtnes dzīvē:

- jautājumu kastes izvietošana skolas telpās – komunikācijai par vajadzībām un ieteikumiem,
- *Google forms* izmantošana vajadzību ieteikumu iesūtīšanai,
- *Whatsapp* tērzētavu izveide ērtākai un efektīvākai komunikācijai (piem., stundu izmaiņu nosūtīšana),
- sociālo tīklu mērķtiecīga izmantošana komunikācijā ar skolēniem,
- plakātu, informatīvo dēļu izvietošana skolā,

15 Valmierasnovads.lv Kas ir Valmieras Jauniešu dome un ko tā piedāvā?

Pieejams: <https://www.valmierasnovads.lv/sabiedriba/sabiedribai/jauniesiem/valmieras-jauniesu-dome/>

16 Dobeles jaunatnes iniciatīvas un veselības centrs. Dobeles jauniešu dome.

Pieejams: <http://djivc.lv/tv/dobeles-jaunieshu-dome-118101/par-mums>

17 Jaunatnes starptautisko programmu aģentūra. Programmas, projekti, u.c. sniegtās iespējas.

Pieejams: <https://jaunatne.gov.lv/par-agenturu/programmas-projekti/eiropas-solidaritates-korpuss/>

lai informētu skolēnus par jaunumiem,

- podkāstu veidošana par jauniešiem aktuālām tēmām,
- talkas organizēšana atpūtas zonas pie skolas labiekārtošanai, iesaistot apkārtnes iedzīvotājus,
- atklātās skolas parlamenta sēdes,
- skolu pašpārvalžu sadarbības veicināšana,
- skolas un skolēnu sadarbības veicināšana ar vietējo pašvaldības domi.

KĀDA IR LATVIJAS JAUNIEŠU PILSONISKĀ AKTIVITĀTE

Kādas tendences novērojamas, kādi ir aktīvie projekti un iniciatīvas Latvijā, lai veicinātu jauniešu iesaisti?

Ņemot vērā, ka pastāv salīdzinoši plašas iespējas jauniešiem būt pilsoniski aktīviem, būtisks ir jautājums par to, kā jaunieši tās izmanto. Kā liecina pētījumu rezultāti, jauniešu pilsoniskā aktivitāte ir visnotaļ zema. 2021. gada sākumā pētījumu kompānija SKDS veica pētījumu "Jauniešu intereses un to uzskati par prioritātēm Latvijas lēmumpieņēmēju dienaskārtībā nākamo 10 gadu laikā". Pētījumā tika aptaujāti 303 jaunieši no visas Latvijas, vecumā no 16–25 gadiem.¹⁸

Pētījuma rezultāti kopumā norāda uz pasīvu jauniešu iesaisti. Piemēram, 66% respondentu ir norādījuši, ka nekad nav piedalījušies sabiedriskajās apspriedēs, savukārt 53% aptaujāto norāda, ka nekad nav piedalījušies brīvprātīgā darba veikšanā. Attiecībā uz daļību politiskajos procesos, situācija ir vēl mazāk iepriecinoša – 92% no aptaujātajiem jauniešiem norādījuši, ka nekad nav piedalījušies pašvaldības domes

sēdē vai valsts līmeņa darba grupās, sēdēs vai padomēs, 83% nekad nav kontaktējušies ar politiķiem internetā vai klātienē. Aplūkojot aptauju rezultātus iezīmējas noteiktas tendences jauniešu līdzdalībā. Minētās aptaujas rezultāti norāda, ka par vides jautājumu risināšanu iestājas 91% no visiem pētījumā aptaujātajiem jauniešiem Latvijā. Būtisks ir jautājums par iemesliem, kādēļ jaunieši neiesaistās pilsoniskajās aktivitātēs. Tikai 26% jauniešu norāda, ka viņiem nav vēlmēs vai intereses. Vairākums aptaujas dalībnieku (51%) norāda uz nepiemērotu aktivitāšu norises laiku, 31% aptaujāto norāda uz informācijas trūkumu par aktivitāšu norisi, kā arī draugu trūkumu, ar kuriem kopā veikt konkrētas aktivitātes. Savukārt 33% no visiem aptaujātajiem jauniešiem norāda, ka trūkst aktivitāšu, kurās viņi būtu gatavi iesaistīties.¹⁹

Kā secināts pētījumā par jauniešu labbūtnību Baltijas valstīs, aktivitāšu neesamība ne vienmēr ir galvenais iemesls zemajai aktivitātei. Kā norāda aptaujas rezultāti, 37% jauniešu Latvijā novērtē, ka viņiem ir iespējas piedalīties nevalstisko organizāciju darbībā, bet tikai 17% to dara; 49% novērtē, ka ir iespēja iesaistīties jaunatnes organizācijās, bet tikai 22% to dara, 68% jauniešu ir iespēja veikt brīvprātīgo darbu, bet to ir darījuši tikai 34%.²⁰

Lai apzinātu jauniešu interesi iesaistīties konkrētu problēmu risināšanā, būtiski atzīmēt aptaujas jautājumu par to, kam, pēc jauniešu domām, būtu visvairāk jāiesaistās vides un dabas aizsardzības problēmu risināšanā. Vairākums respondentu (79%) uzskata, ka primāri problēmu risināšanā, kas saistītas ar vidi jāiesaistās tieši iedzīvotājiem. Tam seko Vides aizsardzības un reģionālās attīstības

18 SKDS (2021) Jauniešu intereses un to uzskati par prioritātēm lēmumpieņēmēju dienaskārtībā 10 gadu laikā.

19 Turpat. 24.lpp

20 Jaunatnes starptautisko programmu aģentūra (2019) Jauniešu labbūtnība Baltijas valstīs: Pētījuma ziņojums (Latvija) 16. lpp Pieejams: https://youthpitstop.com/app/uploads/2019/02/Well-being-of-Young-People-in-the-Baltic-States_2018_LATVIA.pdf

ministrija (62%) valdībai kopumā (57%) pašvaldībām (55%) un Vides organizācijām (52%).²¹

Lai apzinātu līdzdalības tendences lielākā laika periodā, vērts aplūkot 2015. gada pētījumu par jauniešu politisko līdzdalību Latvijā. Pētījumā tika aptaujāti Latvijas jaunieši 2014. un 2015. gada oktobrī. Aptaujā secināts, ka jauniešus vairāk interesē līdzdalība pašā procesā, nevis konkrētu rezultātu sasniegšana. Tāpat pētījumā secināts, ka viena no barjerām, kas kavē jauniešu līdzdalību ir zems sociālais kapitāls jeb savstarpējā uzticēšanās. Neuzticēšanās citiem cilvēkiem, kā arī institūcijām ir viena no būtiskām barjerām sadarbībai, kopīgu mērķu definēšanā un to īstenošanā.²²

Aplūkotie pētījumi iezīmē būtiskas tendences jauniešu iesaistē pilsoniskajās aktivitātēs. Jaunieši būtībā apzinās pilsonisko aktivitāšu svarīgumu un perspektīvas, kas paveras iesaistoties to veikšanā. Taču, kā norāda aptauju rezultāti, reālais jauniešu skaits, kas iesaistās noteiktās aktivitātēs, ir zems.

LĪDZDALĪBA MĀCĪBU SATURĀ

Pilnveidotais mācību saturs paver daudz plašākas iespējas skolēnu līdzdalībai – gan aktīvi līdzdarboties mācību satura apguves procesā, gan vairāk iespējas pilsoniski līdzdarboties. Kā liecina dati un pieredzes stāsti – jaunieši ir gatavi līdzdarboties, ja tēma ir viņiem aktuāla (saistīta ar viņu interesēm) un līdzdalības iespējas ir saprotamas un pieejamas. Svarīgākais šajā situācijā ir

pedagogu atvērtība citādākam mācību pieejai, motivācija izmantot mācību saturā jau iestrādātās iespējas un virzīt skolēnus mācību procesā.

Pirms izvērstas un padziļinātas satura izstrādes tika izveidota vīzija par skolēnu – kādam tam būtu jābūt pēc jaunā satura apguves ("Ideālais skolēns"). Pilnveidotā mācību satura vīzijā ir ļoti būtisks un skaidrs uzsvars uz līdzdalību, pie tam pārdomātu un atbildīgu. Obligātā mācību satura ietvaros visos posmos ietver gan konkrētas mācību jomas (valoda; sociālā un pilsoniskā joma; kultūras izpratne un pašizpaušmes māksla, dabaszinātnes, matemātika, tehnoloģijas, veselība un fiziskās aktivitātes), gan konkrētas caurviņu prasmes (kritiskā domāšana un problēmu risināšana, jaunrade un uzņēmējspēja, pašvadīta mācīšanās, sadarbība, pilsoniskā līdzdalība, digitālās prasmes), gan arī konkrētas vērtības/tikumus (atbildība, centība, drosmē, godīgums, gudrība, laipnība, līdzcievība, mērenība, savaldība, solidaritāte, taisnīgums, tolerance). Mācību saturs paredz, ka šis ietvars ir saistīts un visas vērtības, prasmes attiecās uz visām mācību jomām, tādējādi līdzdalība (jo īpaši pilsoniskā līdzdalība) ir skaidri noteikta un tai būtu jābūt dabiski īstenojamai. Atbildība par līdzdalības veicināšanu skolēnu vidū vairs nav tikai klases audzinātāja un sociāli un pilsoniskās jomas skolotāju ziņā. Šobrīd mācību saturs paredz, ka līdzdalībai ir jābūt neatņemamai daļai jebkurā mācību jomā, tātad tā ir jebkura pedagoga atbildība.

Vidējā izglītības posmā jaunieši mācās padziļināti sev interesējošās jomas, kas ir

21 Jaunatnes starptautisko programmu aģentūra (2019) Jauniešu labbūtība Batijas valstīs: Pētījuma ziņojums (Latvija) 68. lpp. Pieejams: https://youthpitstop.com/app/uploads/2019/02/Well-being-of-Young-People-in-the-Baltic-States_2018_LATVIA.pdf

22 LJP (2015) Jauniešu politiskā līdzdalība Latvijā: Situācijas raksturojums un līdzdalības faktoru (determinantu) analīze. 34.lpp. Pieejams: https://ljp.lv/sites/default/files/news/documents/LJP_Jaunie%C5%A1u%20politisk%C4%81%20l%C4%ABdzda%C4%ABba_ExcoloLatvia_2014-2015.pdf

Īpaši būtiski, lai veidotos un nostiprināto personīgās interese un vērtības, tādējādi radot pamatu aktīvākai līdzdalībai. Mācību saturs nosaka, ka vidējās izglītības pakāpē ir iespēja iedziļināties atbilstoši jaunieša interesēm un nākotnes mērķiem. Mācību saturs paredz arī jaunus projekta darba veidus vidējā izglītības posmā – projekta darba veidi: pētniecības darbs, jaunrades darbs, sabiedriskais darbs.²³

Skaidri redzams, ka mācību saturā līdzdalība ir dabiski nostiprināta gan mācību pieejā, gan arī saturā, aptverot visus elementus, kas ir būtiski līdzdalībā, īpašu uzmanību pievēršot pilsoniskajai līdzdalībai. Tāpat arī mācību saturs ir nostiprinājis ideju par to, ka mācību pieejā var izmantot arī neformālās izglītības metodes, lai mācību saturu sasaistītu ar reālo dzīvi. Mācību saturs paredz brīvāku arī iespēju katram pedagogam pielāgot mācību pieeju savu skolēnu interesēm un vajadzībām. Tas nozīmē, ka mācību satura apguvē var iesaistīt arī kompetentas jomu iestādes un uzņēmumus, kā arī nevalstiskā sektora organizācijas, kuras var pedagogiem palīdzēt mācību saturu sasaistīt ar reālo dzīvi. Tādējādi veicinot skolēnos lielāku motivāciju pilnveidot zināšanas un prasmes, kas saistītas ar viņu interesēm un nākotnes mērķiem. Šāda prakse jau pastāv skolās, tā piemēram projekts *Dzīvei gatavs* (www.dziveigatavs.lv). Var tikai novelēt pedagogiem iedvesmu, izturību un uzņēmējspēju organizēt dažādākas līdzdalības iespējas skolēniem. Savukārt skolēniem – atvērtu un atbalstošu attieksmi, lai paplašinātu savu interešu loku, iegūtu jaunas zināšanas un aktīvi līdzdarbotos kopienā.

DELNAS REKOMENDĀCIJAS JAUNIEŠU IESAISTE PILSONISKAJĀS AKTIVITĀTĒS

Balstoties uz aplūkotajām pilsoniskās aktivitātes formām un veidiem, pilsonisko aktivitāšu nozīmīgumu un to ietekmi uz kopienas un sabiedrības reālajām iespējām jauniešiem būt pilsoniski aktīviem, kā arī reālo jauniešu iesaisti pilsoniskajās aktivitātēs, Delna sniedz rekomendācijas sekmīgai jauniešu iesaistīšanai pilsoniskajās aktivitātēs:

1. Nodrošināt un stiprināt skolēnu pašpārvaldes un pārstāvības skolās, organizācijās un citās iestādēs.
2. Atbalstīt un popularizēt jauniešu projektus, kur jaunieši ir projekta idejas radītāji un praktiskie īstenotāji.
3. Rīkot apmācības un iniciatīvas – līdzdalības prasmju pilnveide un interešu aizstāvība.
4. Veidot jauniešu interešu grupas un pasākumus – interešu izglītība, līdzdalības pasākumi.
5. Īstenot līdzdalību mācību procesā – līdzdalība kā dabisks elements mācību saturā un mācību pieejā.
6. Nodrošināt brīvprātīgā darba un prakses iespējas, kas ir izglītojošs un atbalstošs, saistīts ar jauniešu interesēm un vērtībām.
7. Regulāri skaidrot pilsonisko aktivitāšu nozīmi, iesaistīšanās formas, kā arī jauniešu individuālo lomu un atbildību konkrētu jautājumu risinājumos.
8. Veicināt sadarbību starp izglītības iestādēm, jauniešu centriem un citām interešu izglītības iestādēm, skaidrojot skolēnu iespējas iesaistīties kopīgu problēmu risināšanā.

23 Skola 2030, Plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti vispārējā vidējā izglītības standartā, beidzot vispārīgā, optimālā vai augstākajā apguves līmenī, sociālā un pilsoniskā mācību joma; pieejams: https://skola2030.lv/admin/filemanager/files/2/Soci%C4%81%C4%81%20un%20pilsonisk%C4%81%20m%C4%81c%C4%ABbu%20joma_VSK.pdf

9. Veicināt un skaidrot jauniešu savstarpējās sadarbības un uzticības nozīmīgumu kopīgu problēmu un jautājumu risināšanā.
10. Veicināt jauniešu problēmrisināšanas un argumentācijas prasmes, analizējot aktuālas, ar jauniešu interesēm saistītas problēmas, ļaujot jauniešiem izstrādāt un mēģināt ieviest dzīvē konkrētus

risinājumus reālās dzīves problēmu novēršanai.

11. Būt atvērtiem un sadarboties – izmantot esošās iespējas (piemēram, www.jauniesusaeima.lv; www.brivpratigie.lv; www.jaunatne.gov.lv, www.dziveigatavs.lv), meklēt jaunas sadarbības iespējas.

Papildu resursi

1. JOURNAL OF YOUTH STUDIES publikācija (2020) par jauniešu politisko līdzdalību <https://www.tandfonline.com/doi/epub/10.1080/13676261.2019.1636951?needAccess=true>
2. Jauniešu līdzdalības stratēģija https://www.salto-youth.net/downloads/4-17-4089/20200929_ParticipationStrategy_Online_Final_02.pdf?
3. Latvijas ziņojums (2019) par pētījumu JAUNIEŠU LABBŪTĪBA BALTIJAS VALSTĪS https://youthpitstop.com/app/uploads/2019/02/Well-being-of-Young-People-in-the-Baltic-States_2018_LATVIA.pdf
4. Publikācija par pilsonisko līdzdalību <https://youth.gov/youth-topics/civic-engagement-and-volunteering>
5. Izglītības attīstības centra pieredzes izdevums (2017) par pilsonisko līdzdalību <http://www.iac.edu.lv/assets/Uploads/Jauniesuintegracijajunlidzdaliba.pdf>
6. Human Affairs publikācija (2012) par pilsonisko līdzdalību www.degruyter.com/document/doi/10.2478/s13374-012-0024-1/html
7. 2017.06.05. Skola2030 publikācija par skolēnu līdzdalību kā pienākumu (pieredzes stāsts) <https://www.skola2030.lv/lv/jaunumi/blogs/skolenu-lidzdaliba-ka-pienakums>
8. Skola2030 publikācija (2021) par argumentācijas prasmēm (metodiskie ieteikumi) <https://www.skola2030.lv/lv/jaunumi/blogs/oskars-kaulens-prasme-spriest-un-secinat-ir-jamaca>
9. Skola2030 publikācija (2019) par patriotismu un līdzdalību mācību saturā (ekspertu intervija) <https://www.skola2030.lv/lv/jaunumi/6/patriotisms-macibu-satura-lidzdaliba-un-riciba-ikdiena-ne-vien-simboliski>
10. Delfi publikācija (2021) par līdzdalības nozīmi <https://www.delfi.lv/campus/raksti/jauniesu-lidzdaliba-kapec-ta-ir-butiska?id=53770221>
11. Delfi publikācija (2021) par līdzdalības nozīmi pašvaldību un nacionālā mērogā (eksperta viedoklis) <https://www.delfi.lv/campus/raksti/vizijas-trukums-darba-ar-jaunatni-pasvaldibas-un-nacionala-limeni-ir-lielakais-jomas-izaicinajums?id=53759037>

Jauniešu pilsoniskā līdzdalība

KĀDS MĒRKIS IR PILSONISKAJĀM AKTIVITĀTĒM?

ATTĪSTĪT PRASMES

RADĪT IZMAIŅAS

PANĀKT VELAMĀS IZMAIŅAS

VEICINĀT MOTIVĀCIJU

IEGŪT ZINĀŠANAS

Eiropā jauniešu līdzdalība ir
un būs vērtība

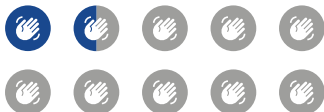
2022. gads - Eiropas Jaunatnes gads

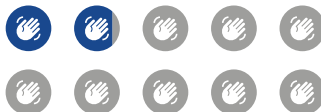
¾ Eiropas jauniešu ir iesaistīti kādā kustībā.
7 no 10 jauniešiem ir balsojuši vietējās, valsts
vai Eiropas Savienības vēlēšanās.
⅓ pēdējā gada laikā iesaistījušies organizētās
brīvprātīgās darbībās.

EIROBAROMETRA 2019. gada dati

KO LATVIJĀ VARAM UZLABOT?

17% iesaistās NVO darbībā

19% apmeklēja jauniešu centrus

22% iesaistās jaunatnes organizācijās

24% iesaistās jauniešu projektos

SKDS (2021), Jauniešu intereses un to uzskati par prioritātēm lēmumpieņēmēju dienaskārtībā 10 gadu laikā.

KĀPĒC LĪDZDALĪBA IR SVARĪGA?

1. **SOCIĀLĀ SALIEDĒTĪBA**
2. **KOPIENAS UZLABOŠANA**
3. **IZGLĪTOTĪBA**
4. **IZAUGSME UN ATTĪSTĪBA**
5. **INDIVIDUĀLĀ ATBILDĪBA**
6. **DZĪVES KVALITĀTES UZLABOŠANA**

Jauniešu pilsoniskā līdzdalība

LĪDZDALĪBAS FORMAS

PILSONISKĀ IZGLĪTOŠANA

AIZSTĀVĪBA

BRĪVPRĀTĪGAIS DARBS

APMĀCĪBAS

LĪDZEKĻU VĀKŠANA

POLITISKĀ IESAISTĪŠANĀS

Zems sociālais kapitāls jeb savstarpējā uzticēšanās trūkums kavē līdzdalību. Neuzticēšanās citiem cilvēkiem un institūcijām ir būtiska problēma sadarbībai, kopīgu mērķu definēšanai un to īstenošanai

26% jauniešu norāda, ka viņiem nav vēlmes vai intereses iesaistīties pilsoniskajās aktivitātēs.
31% jauniešiem trūkst informācija par aktivitātēm, kur piedalīties, nav draugu, ar kuriem kopā to darīt.

SKDS (2021), Jauniešu intereses un to uzskati par prioritātēm lēmumpieņemēju dienaskārtībā 10 gadu laikā.

KĀ UZLABOT LĪDZDALĪBU?

SKOLĒNU PAŠPĀRVALDES UN
PĀRSTĀVĪBAS SKOLĀS, IESTĀDĒS
UN ORGANIZĀCIJĀS

JAUNIEŠU PROJEKTI – JAUNIEŠI
KĀ PROJEKTA IDEJAS RADĪTĀJI
UN ĪSTENOTĀJI

APMĀCĪBAS UN INICIĀTĪVAS –
LĪDZDALĪBAS PRASMJU PILNVEIDE
UN INTEREŠU AIZSTĀVĪBA

JAUNIEŠU INTEREŠU GRUPAS UN
PASĀKUMI – INTEREŠU IZGLĪTĪBA,
LĪDZDALĪBAS PASĀKUMI

LĪDZDALĪBA
MĀCĪBU PROCESĀ

BRĪVPRĀTĪGAIS DARBS
UN PRAKSES

Jaunatnes starptautisko programmu aģentūra «Jauniešu labbūtība Baltijas valstīs: Pētījuma ziņojums (Latvija)», 2019